

УДК 351.713:339.543.64

П. Ю. Шевченко, аспірант Університету
митної справи та фінансів

ХАРАКТЕРИСТИКА ПІДСТАВ ЗАРАХУВАННЯ ТОВАРУ ДО ПОВНІСТЮ ВИРОБЛЕНИХ У ДАНІЙ КРАЇНІ

Присвячено характеристиці підстав зарахування товару до повністю вироблених у даній країні. Акцентується увага, що деякими міжнародними угодами України з іншими країнами щодо правил визначення походження можуть бути передбачені інші підстави, ніж ті, що передбачені Митним кодексом України. Доведено, що в українському законодавстві немає легітимного визначення понять “продукція рослинного походження”, “мисливський промисел”, “рибальський промисел”, “продукція морського промислу”. Запропоновано внесення змін до Митного кодексу України щодо однакового застосування понятійно-категоріального апарату.

Ключові слова: країна походження; товари, повністю вироблені у даній країні; підстава; продукція; промисел.

This article represents characterization of grounds for determining goods as those completely produced in the given country. It was noted that analysis of grounds for defining goods as those completely produced in the given country as well as criteria of sufficient processing of goods were not taken into account by scientists and practitioners. Each ground determined in the Customs Code of Ukraine was studied and analyzed separately; the essence, the scope of each ground as well as the state and the quality of legal regulation were defined. It was proved that some international agreements between Ukraine and other countries concerning rules of defining origin may determine some other grounds than those presented in the Customs Code of Ukraine. Peculiar attention was paid to absence of uniform application of conceptual and categorical apparatus in the Customs Code of Ukraine. And in view of that respective changes were proposed.

The presented study of grounds concerning defining goods as those completely produced in the given country gives evidence of the fact that there is a certain peculiarity in legal regulation of these grounds. It was defined that all grounds (except for the last one) include blanket rules. And for full-scale comprehension of their clauses one should turn his attention to other normative legal acts. It was also noted that there is a problem of documentary evidence of a completely produced product (i.e. what documents should be used by an entity engaged in foreign economic activities in order to confirm that a certain product was manufactured or grown on the territory of a certain country).

Key words: country of origin; goods completely produced in the given country; grounds; products; trading.

© П. Ю. Шевченко, 2016

Постановка проблеми. Вагомість митно-тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, як і його окремих елементів, для здійснення цієї діяльності не викликає сумнівів. Стосуючись окремих питань, кожен із цих елементів впливає на різні аспекти зовнішньоекономічної діяльності, дозволяючи реалізувати митні інтереси та забезпечити митну безпеку, ефективно впроваджувати митну політику.

Країна походження товару, значення та вплив якої наразі поступово переоцінюється в напрямі наділення її все більшою значущістю, активізує науковців, практиків, інших потенційно зацікавлених осіб, зокрема суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Перебіг цього процесу і темпи набрання ним обертів, зміни порядку і значення визначення країни походження товару та безпосередньо наслідки всього цього потребують всебічного вивчення. У зв'язку із цим неабиякого значення набуває порядок визначення країни походження товарів, а саме підстави зарахування товарів до повністю вироблених у даній країні та критерії достатньої переробки, їх правове регулювання, якість їх формулювання, досконалість, доцільність і всеосяжність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі елементи митно-тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності неодноразово ставали предметом дослідження вчених та практиків. Не виняток – і визначення країни походження товарів, якій присвячено праці Б. В. Александрової, О. П. Гребельник, Н. Л. Губерської, Є. В. Додіна, О. М. Козиріна, Н. В. Осадчої, Д. В. Приймаченка, В. В. Прокопенка, в яких в основному акцентувалась увага на проблемних питаннях визначення країни походження товарів, видах сертифікатів про походження товару та їхнього впливу на надання преференцій. Однак поза увагою науковців залишився аналіз як підстав зарахування товарів до повністю вироблених у даній країні, так і критеріїв достатньої переробки. Тому **мета статті** – дослідження та аналіз підстав зарахування товару до повністю вироблених у даній країні.

Виклад основного матеріалу. Країною походження товару вважається країна, в якій товар був повністю вироблений або підданий достатній переробці відповідно до критеріїв, установлених МК України. Згідно з ч. 1 ст. 38 МК України, товарами, повністю виробленими у даній країні, вважаються:

- 1) корисні копалини, добуті з надр цієї країни, в її територіальних водах або на її морському дні;
- 2) продукція рослинного походження, вирощена або зібрана в цій країні;
- 3) живі тварини, що народилися та вирощені в цій країні;
- 4) продукція, одержана від живих тварин у цій країні;
- 5) продукція, одержана в результаті мисливського або рибальського промислу в цій країні;
- 6) продукція морського рибальського промислу та інша продукція морського промислу, одержана судном цієї країни або судном, що орендоване (зафрахтоване) цією країною;
- 7) продукція, одержана на борту переробного судна цієї країни виключно з продукції, зазначеної у п. 6 цієї статті;
- 8) продукція, одержана з морського дна або з морських надр за межами територіальних вод цієї країни, за умови, що ця країна має виключне право на розробку цього морського дна або цих морських надр;

9) брухт і відходи, одержані в результаті виробничих або інших операцій з переробки в цій країні, а також вироби, що були у вжитку, зібрані в цій країні та придатні лише для переробки на сировину (утилізації);

10) електроенергія, вироблена в цій країні;

11) товари, вироблені в цій країні виключно з продукції, зазначеної у п. 1–10 цієї ст. [1].

Необхідно звернути увагу, що в деяких міжнародних угодах щодо визначення країни походження товару між Україною та окремими державами або групою держав передбачаються інші підстави зарахування товарів до повністю вироблених у даній країні. Так, Правилами визначення країни походження товарів у Співдружності Незалежних Держав, які України ратифікувала Законом України від 06 липня 2011 р., передбачається така підстава – “продукція високих технологій, отримана у відкритому космосі на космічних суднах, що належать цій країні або орендованих (зафрахтованих) нею” [2]. У ст. 6 Протоколу про правила визначення походження Угоди про вільну торгівлю між Україною та державами ЄАВТ акцентується увага на такій підставі – “використані автомобільні покришки, придатні виключно для їхнього відновлення або використання як відходи” [3].

Вважаємо за доцільне розглянути детальніше кожен підставу, яка дозволяє зарахувати товари до повністю вироблених у даній країні.

Перша підстава – це корисні копалини, добуті з надр цієї країни, в її територіальних водах або на її морському дні. Корисні копалини – це гірські породи і мінерали, які використовуються або можуть бути застосовані в народному господарстві. Поділяються вони по-різному. В одному випадку підкреслюється їхній фізичний стан і виділяються такі типи: тверді (різні руди, вугілля, мармур, граніт, солі); рідкі (нафта, мінеральні води); газові (горючі гази, гелій, метан). В іншому випадку за основу береться їх використання, внаслідок чого виділяються копалини: горючі (вугілля, торф, нафта, природний газ, горючі сланці); рудні (руди гірських порід, що включають металеві корисні компоненти і неметалеві (графіт, азбест); нерудні (неметалеві й негорючі корисні копалини: пісок, гравій, глина, крейда, вапняк, різні солі. Окремою групою стоять дорогоцінні камені [4].

Законодавець чітко обмежує територію, де корисні копалини можуть бути добуті, – надра конкретної країни, в її територіальних водах або на її морському дні. Необхідно звернути увагу на Конвенцію ООН з морського права 1982 р. [5], в якій немає поняття “територіальні води”, а застосовується поняття “територіальне море”. Саме тому незрозуміло, чому український законодавець у ст. 9 МК України, присвяченій митній території України, застосовує поняття “територіальне море”, а в п. 1 ч. 1 ст. 38 МК України застосовує поняття “територіальні води”. Однозначно, ці поняття нетотожні за значенням, хоча в різні часи та навіть і нині наявні в науковій літературі випадки їх ототожненого використання. Наразі співвідношення цих понять більш-менш усталене. Так, поняття “територіальні води” охоплює “територіальне море” та “внутрішні води України”, до складу останніх входять “внутрішні морські води України та внутрішні води України, що не є морськими” [6, 116–117]. Звідси застосування саме поняття “територіальні води” (як ширшого) на цій підставі можливо було б пояснити бажанням законодавця точно зазначити,

чого стосується ця підстава, проте аналіз інших підстав, зокрема передбаченої п. 8 ч. 1 ст. 38 МК України, нанівець зводить ці міркування. Тому для однакового застосування понятійно-категоріального апарату в МК України пропонується внести зміни в п. 1 ч. 1 ст. 38 МК України щодо вилучення поняття “територіальні води” та включення поняття “територіальне море”.

Відповідно до ст. 3 Конвенції ООН з морського права 1982 р., кожна держава має право встановлювати ширину свого територіального моря до межі, що не перевищує дванадцяти морських миль, відміряється від вихідних ліній, визначених відповідно до цієї Конвенції [5].

Наступна підстава – це продукція рослинного походження, вирощена або зібрана в цій країні. В Гармонізованій системі опису та кодування товарів цей термін не використовується (не слід плутати із продуктами рослинного походження). І в українському законодавстві немає легітимного визначення поняття “продукція рослинного походження”. З цього приводу О. С. Крушук аналогічно до визначення продукції тваринного походження визначає продукцію рослинного походження, в яку пропонується “...включати: сировину рослинного походження, продукти рослинного походження та харчові продукти рослинного походження. На відміну від сировини тваринного походження та харчових продуктів тваринного походження, український законодавець не визначає перелік продуктів, які належать до сировини рослинного походження та харчових продуктів рослинного походження” [7, 10]. Гадаємо, звернути увагу потрібно на встановлену альтернативність ключових дій щодо продукції рослинного походження, а саме її “вирощення” та “збирання”, про що свідчить використання сполучника “або”.

Наступна підстава – це живі тварини, що народилися та вирощені в цій країні. Деталізація живих тварин наведена в групі 01 УКТ ЗЕД. У примітках до цієї групи зазначається, що група включає всіх живих тварин, крім: риб і ракоподібних, моллюсків та інших водяних безхребетних товарної позиції 0301, 0306, 0307 або 0308; культур мікроорганізмів та інших продуктів товарної позиції 3002; тварин товарної позиції 9508 [8].

Зауважимо, що за цією підставою живі тварини вважатимуться повністю виробленими в даній країні, якщо вони і “народилися” і “вирощені” в цій країні. Сполучник “та”, поєднуючи зазначені поняття, вказує на їх виключну взаємозалежність. Тобто із зазначеного випливає, що у випадку, якщо тварини народжені в одній країні та вирощені в іншій, вважати їх повністю виробленими в якійсь одній країні за цією підставою неможливо.

Наступна підстава – це продукція, одержана від живих тварин у цій країні. Впевнені, що до такої продукції необхідно зарахувати групу 04 УКТ ЗЕД, яка включає молоко та молочні продукти (вершки, йогурт, кефір, масло, сири); яйця птиці; натуральний мед.

Наступна підстава – це продукція, одержана в результаті мисливського або рибальського промислу в цій країні. Поняття “мисливський промисел” або “рибальський промисел” в українському законодавстві не розкриті, однак аналіз низки національних нормативних актів (чинних і тих, які втратили чинність) із цієї тематики дозволяє зробити висновок, що під рибальським промислом необхідно розу-

міти вид спеціального використання водних живих ресурсів, за допомогою якого здійснюється вилучення риби та інших водних живих ресурсів. Під мисливським промислом необхідно розуміти вид спеціального використання тваринного світу шляхом добування мисливських тварин (диких звірів та птахів, що можуть бути об'єктами полювання), які перебувають у стані природної волі.

Наступна підстава – це продукція морського рибальського промислу та інша продукція морського промислу, одержана судном цієї країни або судном, що орендоване (зафрахтоване) цією країною. В українському законодавстві поняття “продукція морського промислу” та складової цього поняття “продукція морського рибальського промислу” законодавчо не визначені. Як зазначає К. Р. Ільченко, “предметом морського промислу є, головним чином, морські тварини у строгому розумінні цього слова, тобто які постійно живуть у великих акваторіях (морях, океанах, протоках, заливах) або які тісно пов'язані з морем за своїм способом життя, які проводять у ньому частину життя або що селяться по його берегах” [9, 23]. Аналіз нормативних актів України дозволяє зробити висновок, що продукція морського промислу – це вилучені у Світовому океані та його частинах риба та інші водні живі ресурси (безхребетні, ракоподібні, мушлі тощо).

Необхідно звернути увагу на передбачену МК України альтернативу в одержанні продукції морського рибальського промислу та іншої продукції морського промислу – судном відповідної країни або судном, орендованим цією країною.

Відповідно до ст. 91 Конвенції ООН з морського права 1982 р., “кожна держава визначає умови надання своєї національності судам, реєстрації суден на його території і права плавати під її прапором. Судна мають національність тієї держави, під прапором якої вони мають право плавати. Між державою і судном має існувати реальний зв'язок” [5]. Відповідно до ст. 26 Кодексу торговельного мореплавства України (далі – КТМ України), українським є судно, яке зареєстровано в Державному судновому реєстрі України або у Судновій книзі України [10].

Договір оренди морського судна є різновидом договору найму (оренди) – оренди транспортного засобу. Тому відносини, що виникають з такого договору, регулюються насамперед правилами, що містяться в параграфах 1, 5 глави 58 Цивільного кодексу України [11]. Особливості оренди морського судна відображені у розділі IV “Фрахтування суден” КТМ України.

Наступна підстава – це продукція, одержана на борту переробного судна цієї країни виключно з продукції морського рибальського промислу та іншої продукції морського промислу. В даному випадку під словом “продукція” слід розуміти товари, які піддані вже певній обробці. Відповідно до ст. 1 Закону України “Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів”, рибопромислове судно (плавзасіб) – судно, що використовується для здійснення рибальства, в тому числі судна для приймання, переробки, перевантаження, транспортування, зберігання улову водних біоресурсів і продуктів їхньої переробки, а також для постачання палива, води, продовольства, тари та інших матеріалів [12]. Існує декілька типів риболовних суден: траулери, плавучі бази, дрифтери, сейнери, тунцелови та інші промислові судна.

Плаваючі бази, як правило, працюють на великих відстанях від берега і мають на борту засоби для зберігання і переробки риби. На сучасному плаваючому заводі виконуються всі процеси переробки добутих морепродуктів, куди входять чистка, оброблення, заморожування, брикетування, розфасовка, пакування, консервування, витяг риб'ячого жиру, виготовлення харчових продуктів.

Наступна підстава – це продукція, одержана з морського дна або з морських надр за межами територіальних вод цієї країни за умови, що ця країна має виключне право на розробку цього морського дна або цих морських надр. Відповідно до ч. 1 ст. 5 Кодексу України “Про надра”, в державний фонд надр включені, в тому числі, ділянки надр континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони.

Згідно з Конвенцією про континентальний шельф, континентальний шельф – це поверхня і надра морського дна підводних районів, які примикають до берега, але розташовуються поза зоною територіального моря, до глибини 200 метрів, або за цією межею, до такого місця, до якого глибина вод, що їй покривають, дозволяє розробку природних багатств цих районів [13]. Ст. 2 Закону України “Про виключну (морську) економічну зону України” свідчить, що “морські райони, зовні прилеглі до територіального моря України, включаючи райони навколо островів, що їй належать, становлять виключну (морську) економічну зону України. Ширина виключної (морської) економічної зони дорівнює до 200 морських миль, відлічених від тих самих вихідних ліній, що і територіальне море України” [14]. Таким чином, суверенні права та юрисдикція України щодо морського дна реалізується саме у вищезначених межах. Найчастіше на ділянках надр континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони здійснюється освоєння та розробка родовищ нафти й газу.

Наступна підстава – це брухт і відходи, одержані в результаті виробничих або інших операцій з переробки в цій країні, а також вироби, що були у вжитку, зібрані в цій країні та придатні лише для переробки на сировину (утилізації). За видом матеріалу або за хімічним складом, з якого був виготовлений товар (каучук, пластмаса, шкіряна сировина, деревина, вироби з каменю, металу тощо), брухт і відходи сортують за їхніми фізико-хімічними властивостями, технічними складовими, енергетичною цінністю, товарними показниками тощо.

Згідно зі ст. 1 Закону України “Про відходи”, відходи – це будь-які речовини, матеріали і предмети, що утворилися у процесі виробництва чи споживання, а також товари (продукція), що повністю або частково втратили свої споживчі властивості й не мають подальшого використання за місцем їх утворення чи виявлення і від яких їх власник позбувається, має намір або повинен позбутися шляхом утилізації чи видалення [15]. В примітках до розділу XV “Недорогоцінні метали та вироби з них” зазначається, що “відходи і брухт” – це металеві відходи і брухт, одержані у процесі виробництва або механічного оброблення металів, і металеві вироби, які остаточно не придатні для використання за призначенням унаслідок поломки, розрізів, зношення або інших причин [8].

Використання відходів як вторинних матеріальних чи енергетичних ресурсів є нічим іншим, як утилізацією.

Наступна підстава – це електроенергія, вироблена в цій країні. Відповідно до Закону України “Про електроенергетику”, електрична енергія – це енергія що виробляється на об'єктах електроенергетики (електричних станціях (крім ядерної

частини атомної електричної станції), електричних підстанціях, електричних мережах, підключених до об'єднаної енергетичної системи України) і є товарною продукцією, призначеною для купівлі-продажу [12]. Порядок експорту електроенергії врегульований ст. 30 вищезазначеного Закону.

Остання підстава – це виготовлення в цій країні товару виключно з вищехарактеризованої продукції.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Поглиблене дослідження та аналіз окремо кожної з передбачених підстав дав змогу встановити зміст, сферу дії, особливості, стан і якість правового регулювання. Це дозволило виявити деякі проблеми застосування понятійно-категоріального апарату, запропонувати внесення відповідних змін до МК України, наголосити на деякій “застарілої” використаних формулювань. Окрім цього, проведене дослідження підстав зарахування товару до повністю вироблених у даній країні свідчить про наявність певної особливості в їх правовому регулюванні. Так, усі підстави (за винятком останньої) містять бланкетні норми, тобто для повноцінного усвідомлення їхніх положень необхідно звернутися до інших нормативно-правових актів. Аналіз цих актів – адресатів бланкетних норм указує на те, що далеко не завжди вони повною мірою регулюють питання, з приводу яких вони стали адресатами. Крім того, існує проблема документального підтвердження повністю виробленого товару, тобто якими саме документами суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності може підтвердити, що товар, наприклад, добутий або вирощений на території конкретної країни.

У підсумку зазначимо, що деякі підстави зарахування товару до повністю вироблених у даній країні перетинаються між собою, що свідчить про їхню єдність і наявність між ними взаємозв'язку. До того ж остання підстава є уособленням об'єднання всіх інших, що має важливе практичне значення та дозволяє подолати певні проблеми визначення змісту і сфери застосування кожної окремої підстави.

Список використаних джерел:

1. Митний кодекс України : Закон України від 13 березня 2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 44–45, 46–47, 48. – Ст. 552.
2. Угода про Правила визначення країни походження товарів у Співдружності Незалежних Держав : Закон України від 06 липня 2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 12–13. – Ст. 79.
3. Угода про вільну торгівлю між Україною та державами ЄАВТ, Угоди про сільське господарство між Україною та Королівством Норвегія, Угоди про сільське господарство між Україною та Ісландією : Закон України від 07 грудня 2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 27. – Ст. 284.
4. Полезные ископаемые [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://geographyofrussia.com/poleznye-iskopaemye>
5. Конвенція ООН з морського права 1982 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_057/card6#Public
6. Кузнецов С. О. Щодо визначення поняття “територіальне море” / С. О. Кузнецов // Lex Portus. – 2016. – № 1. – С. 108–119.

7. Крущук О. С. Правове регулювання переміщення продуктів харчування через митний кордон України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / О. С. Крущук. – Одеса, 2012. – 188 с.

8. Митний тариф України : Закон України від 19 вересня 2013 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 20–21. – Ст. 740.

9. Ільченко К. Р. Порядок та підстави переміщення через митний кордон України продуктів морського та річкового промислу : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / К. Р. Ільченко. – Одеса, 2016. – 192 с.

10. Кодекс торговельного мореплавства України : Закон України від 23 травня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 47, 48, 49, 50, 51, 52. – Ст. 349.

11. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.

12. Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біо-ресурсів : Закон України від 8 липня 2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 17. – Ст. 155.

13. Конвенція про континентальний шельф від 29.04.1958 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_179

14. Про виключну (морську) економічну зону України : Закон України від 16 травня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 21. – Ст. 152.

15. Про відходи : Закон України від 5 березня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 36–37. – Ст. 242.

16. Про електроенергетику : Закон України від 16 жовтня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 1. – Ст. 1.

